

31.3.2008

Dnro 1641/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

VIRHEELLISTÄ RANGAISTUSVAATIMUSTA JA -MÄÄRÄYSTÄ KOSKEVA PÄÄTÖS

1 KANTELU

Kantelija pyysi 14.5.2007 päivätyssä sähköpostitse saapuneessa kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan poliisin menettelyä rangaistusvaatimuksen antamisessa. Poliisi antoi kantelijalle sakkorangaistuksen kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta 17.3.2003 sekä määräaikaikatsastamattoman ajoneuvon käyttämisestä. Kantelijan mielestä menettely oli ajo-oikeudetta ajamisen osalta lainvastainen, koska tapahtuma-aikaan eli 17.3.2003 hänellä oli voimassa oleva ajolupa.

Kantelija kertoi käyneensä asian johdosta Juuan poliisilaitoksella 18.3.2003, jolloin sakon todettiin olevan aiheeton, ja että siitä pitäisi valittaa Nurmekseen. Kantelija kertoi, että senhetkisestä tilanteestaan johtuen hänellä ei ollut mahdollisuutta mennä Nurmekseen, joten asia ehti "vanheta". Kantelija kertoi käyneensä Juuan poliisilaitoksella 5.11.2006 allekirjoittamassa haastetodistuksen muuntorangaistusasiassa.

Saatujen tietojen mukaan kantelija ei saapunut Nurmeksen käräjäoikeudessa pidettyyn muuntorangaistusistuntoon, ja käräjäoikeus muunsi maksamattomana olevat sakot kahdeksan päivän vankeusrangaistukseksi. Kantelun saapuessa oikeusasiamiehelle kantelija oli etsintäkuulutettuna muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että asiassa tuli poliisin menettelyn ohella esille Oikeusrekisterikeskuksen ja Itä-Suomen syyttäjänviraston Nurmeksen palvelutoimiston menettely rangaistusvaatimuksen ja rangaistusmääräyksen antamisessa ja muuntorangaistuksen hakemisessa.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitoksen vanhempi konstaapeli A antoi kantelijalle 17.3.2005 rangaistusvaatimusilmoituksen kulkuneuvon kuljettamisesta ajo-oikeudetta (tieliikennelaki 64 § ja rikoslain 23 luvun 10 §) ja määräaikaikatsastamattomalla ajoneuvolla ajamisesta (ajoneuvolain 96 §:n 2 momentti). Rangaistusvaatimusilmoitukseen on kirjattu, että väliaikainen ajo-oikeus on loppunut 2.8.2003. Rangaistusvaatimusilmoituksessa mainituista teoista määrättiin 24 kappaletta kuuden euron suuruista päiväsakkoa eli yhteensä 144 euron sakko.

Rangaistusvaatimusilmoitukseen ajo-oikeudetta ajamisen tekoajankohdaksi on merkitty 17.3.2003 kello 13.25. Ilmoitus on kantelijan sekä vanhemman konstaapelin A:n allekirjoittama. Tiedoksiantopäivämääräksi on merkitty 17.3.2005. Ilmoitukseen on ruksitettu "ei kiistä" -kohta. Rangaistusvaatimusilmoituksesta ilmenee, että vastustamisilmoitus on tehtävä viimeistään 24.3.2005 Nurmeksen kihlakunnan syyttäjälle. Asiakirjaselvityksen mukaan kantelija ei tehnyt vastustamisilmoitusta.

Nurmeksen kihlakunnan kihlakunnansyyttäjä B antoi asiassa rangaistusmääräyksen 14.4.2005 määrämällä kantelijalle vaaditun rangaistuksen.

Asia tuli esille muuntorangaistusasia Nurmeksen käräjäoikeudessa. Muuntorangaistusvaatimus annettiin tiedoksi kantelijalle 5.11.2006. Käräjäoikeus muunsi 5.12.2006 antamallaan päätöksellä maksamatta olleet sakot (24 päiväsakkoa) yhteensä kahdeksan päivän vankeudeksi. Kantelija ei saapunut muuntorangaistusistuntoon.

Oikeusrekisterikeskus etsintäkuulutti kantelijan muuntorangaistuksen täytäntöönpanemiseksi. Oikeusasiamiehelle 22.8.2007 antamassaan lausunnossa Oikeusrekisterikeskus ilmoitti, että sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano on keskeytetty käsillä olevan kantelun käsittelyn ajaksi.

Ajoneuvohallintokeskuksesta oikeusasiamiehen kansliaan saatujen tietojen mukaan kantelijalla on ollut ensimmäinen lyhytaikainen ajo-oikeus 2.5.2001–2.5.2003 ja toinen lyhytaikainen ajo-oikeus 2.5.2003–2.5.2005. Kantelijalta ei ole edellytetty uutta kuljettajatutkintoa ajo-oikeuden saamiseksi siinä vaiheessa, kun hänelle on 2.5.2003 myönnetty ajokorttilupa uutta lyhytaikaista ja sitä seuraavaa luokaltaan vastaavaa ajokorttia varten.

3.2

Oikeusohjeet

Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993; jäljempänä RML) 3 §:n mukaan rangaistusvaatimuksen antaa poliisimies, tullimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies omasta aloitteestaan tai syyttäjän puolesta.

RML 4 §:n 1 momentin mukaan rangaistusvaatimus on annettava kirjallisena ja antajan on allekirjoitettava se. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistusvaatimuksesta tulee ilmetä:

- 1) epäily;
- 2) rikkomus, milloin ja missä se on tehty, sekä muut rikkomuksen kuvaamiseksi tarpeelliset tiedot;
- 3) sovellettavat lainkohdat;
- 4) rikkomuksesta vaadittava rangaistus ja menettämisseuraamus; sekä
- 5) miten rangaistusvaatimuksen saaneen on meneteltävä, jos hän haluaa vastustaa sitä.

Rangaistusmääräysmenettelystä annetun asetuksen (1026/1993) 4 §:n mukaan rangaistusvaatimukseen on merkittävä se virallinen syyttäjä, jolle rangaistusvaatimuksen vastustamisesta on ilmoitettava, syyttäjän kanslian postiosoite sekä viimeinen päivä, jolloin vastustamisesta on ilmoitettava.

RML 5 §:n mukaan ennen rangaistusvaatimuksen antamista toimitetaan esitutkintalain (449/87) 44 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määräämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä.

RML 7 §:n mukaan rangaistusvaatimus on tiedoksiannon jälkeen viipymättä toimitettava syyttäjälle rangaistusmääräyksen antamista varten.

RML 8 §:n 1 momentin mukaan jos rangaistusvaatimuksen saanut vastustaa sitä, hänen tulee viikon kuluessa siitä, kun hän on saanut vaatimuksesta tiedon, ilmoittaa siitä 9 §:ssä tarkoitetun virallisen syyttäjän kansliaan. Hän voi myös lähettää vastustamista koskevan ilmoituksen postitse. Ilmoituksen yhteydessä on esitettävä se rangaistusvaatimus, jota vastustetaan.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistusvaatimus on vastustamista koskevine merkintöineen annettava takaisin vaatimusta vastustaneelle. Syyttäjä saattaa rangaistusvaatimuksen, jota on vastustettu, käräjäoikeuden käsiteltäväksi noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvussa säädetään.

RML 9 §:n mukaan rangaistusmääräyksen antaa syyttäjä.

RML 10 §:n mukaan rangaistusmääräyksen antajan on viivytyksettä tarkastettava rangaistusvaatimus ja, milloin syytä on, ryhdyttävä heti toimiin tarpeelliseksi katsomansa lisätutkimuksen suorittamiseksi taikka ilmenneen virheen tai puutteen korjaamiseksi.

RML 11 §:n 1 momentin mukaan rangaistusmääräystä ei saa antaa muun muassa, jos rangaistusvaatimusta on vastustettu (1 kohta) tai jos asiassa ilmenee seikkoja, joiden perusteella rangaistusta ei tulisi määrätä (5 kohta).

RML 15 §:n mukaan rangaistusmääräyksen täytäntöönpanosta on voimassa, mitä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta ja sakkojen perimisestä säädetään.

RML 19 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän on korjattava rangaistusmääräyksessä havaitsemansa kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu siihen rinnastettava selvä virhe, jos rangaistusmääräys ei korjauksen johdosta muutu ankarammaksi. Ennen virheen korjaamista vastaajalle on tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

3.3

Selvitysten sisältö

Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitos

Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitos totesi lausunnossaan, että rangaistusvaatimusilmoituksessa tekopäiväksi mainittu 17.3.2003 on virheellinen tieto. Epäillyn ajo-oikeudetta ajon tekopäivä on todellisuudessa ollut 17.3.2005. Tältä osin rangaistusvaatimuksessa on kirjoitusvirheeksi tulkittava virheellisyys.

Liikennetietojärjestelmän mukaan Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitos on myöntänyt kantelijalle 2.5.2003 lyhytaikaisen ajokortin. Ajo-oikeus on ollut voimassa 2.5.2005 saakka. Poliisilaitos on tähän perustuen myöntänyt kantelijalle väliaikaisen ajokortin, joka on ollut voimassa 2.8.2003 saakka. Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan poliisilaitos on luovuttanut kantelijalle lyhytaikaisen ajokortin kantelussa tarkoitetun tapahtuman 17.3.2005 jälkeen eli 21.3.2005.

Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitoksen näkemyksen mukaan kantelijalla on ollut 17.3.2005 ajo-oikeus. Kantelijalla ei ole kuitenkaan ollut tuolloin mukanaan eikä hallussaan ajo-oikeutta todistavaa ajokorttia, koska hän ei ollut noutanut väliaikaisen ajokortin voimassaoloajan päättymisen jälkeen varsinaista lyhytaikaista ajokorttia poliisilaitokselta.

Lausunnonantajan näkemyksen mukaan kantelija ei ole 17.3.2005 syylistynyt kulkuneuvon kuljettamiseen oikeudetta.

Poliisimiesten menettely on poliisilaitoksen mukaan perustunut tien päällä hätäkeskuksesta saatuihin puhelin- tai radiotietoihin. Tapahtuma-aikana poliisiajoneuvot eivät olleet varustettuja niin sanotulla poliisin kenttäjärjestelmällä (POKE-järjestelmä), mikä olisi mahdollistanut selkeän tilannekuvan saamisen asian ratkaisemisen perusteiksi. Poliisilaitos piti tapahtunutta inhimillisestä virheellisestä päätelystä aiheutuneena. Poliisimiehet ovat tulkinneet hätäkeskuksesta saamiaan ajo-oikeutta koskevia tietoja siten, että kantelijalla ei olisi tuolloin ollut voimassaolevaa ajo-oikeutta.

Ylikonstaapeli C kertoi olleensa 17.3.2005 työvuorossa yhdessä vanhemman konstaapelin A:n kanssa. C toimi alueen kenttäjohtajana ja näin ollen myös partion johtajana.

C kertoi, että hänen on mahdoton muistaa tapahtumaa yksityiskohtaisesti, koska siitä on kulunut noin kaksi vuotta ja viisi kuukautta. Selvityksen mukaan poliisipartio pysäytti kantelijan ohjaaman henkilöauton Juuan keskustassa. C ei muista, oliko kantelijalla tarvittavat asiakirjat mukana. C tiedusteli ajo-oikeutta ja auton määräaikaikatsastusta koskevia tietoja hätäkeskuksesta virve-radion kautta. Hätäkeskuksesta saadun tiedon mukaan C tuli siihen lopputulokseen, että kantelijalla ei ole voimassaolevaa ajo-oikeutta ja että auton määräaikaikatsastus on laiminlyöty. Vanhempi konstaapeli A kirjoitti ja antoi kantelijalle tiedoksi rangaistusvaatimusilmoituksen.

Rangaistusvaatimusilmoitukseen on merkitty, että kantelijan ajo-oikeus on päättynyt 2.8.2003. C katsoi, että selvitys- ja lausuntopyyntöön liitteenä olevista asiakirjoista [C tarkoittanee rangaistusvaatimusilmoitukseen merkittyä] selviää, että väliaikaisen ajokortin voimassaolopäivä päättyi 2.8.2003. Näin ollen hätäkeskuksesta tehdyn ajo-oikeuskyselyn perusteella muodostui käsitys, että myös ajo-oikeus oli päättynyt samana päivänä. Ajokorttiasetuksen 11b §:n mukaan ajokortti on voimassa määräjän, joka päättyy ajo-oikeuden päättyessä.

Ylikonstaapeli C kertoi, että hätäkeskus välittää tiedot poliisipartiolle ajoneuvohallintokeskuksen liikennetietojärjestelmästä. Kyseisessä tapauksessa tiedot täytyi hakea jatkokyselyn kautta (niin sanottu LU-kysely). C ei muistanut yksityiskohtaisesti hätäkeskuksen antamien tietojen sisältöä. Tiedustelussa selvisi myös se, että auton määräaikaikatsastus oli laiminlyöty. C totesi, että tapahtuma-aikaan käytössä olleessa poliisiautossa ei ollut POKE-järjestelmää.

Tekopäivän osalta ylikonstaapeli C katsoi, että päivämäärän kirjaamisessa on ilmeisesti tapahtunut inhimillinen virhe. Oikea tapahtumapäivämäärä on 17.3.2005.

Vielä C toi esille, että rangaistusvaatimusilmoitusta annettaessa kantelijalle on selvitetty rangaistusvaatimuksen vastustamismenettely, mikä on myös painettuna hänelle annetussa ilmoituslomakkeessa. C totesi, että vastustamisilmoituksen tekeminen ei olisi edellyttänyt Nurmeksessa käyntiä, vaan sen olisi voinut tehdä kirjeitse.

Vanhempi konstaapeli A kertoi vastaavasti, että tapahtuma-aikaan poliisiautossa ei ollut käytettävissä POKE-järjestelmää. A:n muistikuvan mukaan he kysyivät ajo-oikeutta ja ajoneuvon katsastamista koskevia tietoja hätäkeskuksesta. Saamiensa tietojen mukaan kantelijalle myönnetty väliaikainen ajo-oikeus oli päättynyt 2.8.2003. Mikäli A muistaa oikein, ei kantelija ollut hakenut ajokorttiaan poliisilaitokselta. Tieliikennelain 64 §:n 2 momentin mukaan ajo-oikeus alkaa vasta, kun ajokortti luovutetaan.

Vanhempi konstaapeli A kertoi aloittaneensa työt Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitoksella vasta 15.1.2005, joten tekopäivämääräksi kirjattu 17.3.2003 on inhimillinen erehdys. Oikea tekopäivämäärä on 17.3.2005, joka on myös kirjattu tiedoksiantopäivämääräksi.

Itä-Suomen syyttäjänviraston Nurmeksen palvelutoimisto

Tapahtuma-aikaan Nurmeksen kihlakunnanviraston syyttäjäsoston, nyttemmin Itä-Suomen syyttäjänviraston Nurmeksen palvelutoimiston **kihlakunnansyyttäjä D** katsoi, että kantelijalle annettuun rangaistusmääräykseen merkitty teko aika on virheellinen. Tekoaika ei ole 17.3.2003 vaan 17.3.2005. Rangaistusmääräyksen antanut kihlakunnansyyttäjä B ei ole havainnut tekoajankohdassa olevaa virheellistä vuosilukua.

Kihlakunnansyyttäjä D katsoi, että kantelijalle annettu rangaistusmääräys on virheellinen. Kantelijalla on ollut lyhytaikainen ajo-oikeus tekoajankohtana, mutta hänellä ei ole ollut ajo-oikeutta osoittavaa ajokorttia mukana ajossa 17.3.2005. D:n näkemyksen mukaan kantelijan menettelyä olisi tullut arvioida rikosoikeudellisesti liikenne rikkomuksen tunnusmerkistön valossa (tieliikennelain 103 § ja ajokorttiasetuksen 4 §:n 2 momentti).

Rangaistusvaatimusilmoituksesta ilmenee, että kantelija ei ole vaatimusta tiedoksi annettaessa kiistänyt tekoa. Liioin kantelija ei ole vastustanut rangaistusvaatimusta syyttäjälle. Kantelijalle on annettu virheellinen rangaistusmääräys summaarisessa menettelyssä rangaistusvaatimusilmoituksesta ilmenevien tietojen perusteella. Lausunnon mukaan myös kantelijalle Nurmeksen käräjäoikeudessa 5.12.2006 määrätty sakon muuntorangaistus on virheellinen siltä osin kuin se on määrätty edellä sanotun virheellisen rangaistusmääräyksen nojalla.

Rangaistusmääräyksen antanut silloinen **kihlakunnansyyttäjä B** kertoi 7.9.2007 päivätyssä selvityksessään, ettei hän enää muista käsillä olevaa tapausta. B piti todennäköisimpänä syynä virheelliseen tietoon ajo-oikeudesta ajoneuvoliikennerekisterin vaikealukuisuutta tämänkaltaisessa asiassa. B piti ilmeisenä, että oikea tekopäivä on 17.3.2005. B:n mukaan normaalisti tämänkaltaiset yksittäiset kirjoitusvirheet havaitaan summaarisessa menettelyssä viimeistään Oikeusrekisterikeskuksen tarkastuksessa.

Oikeusrekisterikeskus

Oikeusrekisterikeskus kertoi lausunnossaan, että kantelijan rangaistusmääräys on rekisteröity Oikeusrekisterikeskuksen sakkorekisteriin 5.8.2005. Sakosta on lähetetty ilmoitus kantelijalle 29.8.2005 ja maksukehoitus 3.10.2005. Ulosottohakemus asiassa on tehty 26.12.2005. Joensuun kihlakunnan ulosottoviraston todettua asiassa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 19 §:n 1 momentin mukaisen esteen kantelija etsintäkuulutettiin 16.3.2006.

Etsintäkuulutuksen perusteella kantelija on haastettu muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin ja sakko on muunnettu vankeudeksi 5.12.2006. Lausunnon mukaan sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano on keskeytetty tämän kantelun käsittelyn ajaksi.

Lausunnon mukaan Oikeusrekisterikeskuksessa ei ole kiinnitetty huomiota kantelijan ajo-oikeuden voimassaoloon. Kysymys on teon tunnusmerkistön toteutumisesta, jota koskevaa harkintaa ei tee täytäntöönpanoviranomainen.

Valtakunnansyyttäjänvirasto on antanut Oikeusrekisterikeskukselle ohjeen rangaistusmääräysjäljennösten lähettämistä virastolle. Ohjeen tarkoituksena on muun muassa saada tietoon syyttäjien toiminnassa tai järjestelmässä olevat olennaiset virheellisyudet. Rangaistusmääräysten tallennusohjelmaan on tehty ohjeessa mainittuihin seikkoihin liittyvät tarkistukset.

Ohjeen 2.4 kohdan mukaan jäljennös rangaistusmääräyksestä on lähetettävä valtakunnansyyttäjänvirastoon, jos tiedoksiänto on tapahtunut yli kaksi vuotta tekopäivästä. Kanteluasiassa rangaistusvaatimukseen merkitty tekopäivä oli 17.3.2003 [lausunnossa 17.3.2005, mikä on ilmeisesti kirjoitusvirhe] ja rangaistusvaatimuksen tiedoksiäntöpäivä oli 17.3.2005. Lausunnon mukaan asiaan ei ole kiinnitetty Oikeusrekisterikeskuksessa huomiota eikä rangaistusmääräyksestä ole lähetetty kopiota valtakunnansyyttäjänvirastoon.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitoksen menettely

Saamani selvityksen mukaan asiassa on aiheutunut virhe siinä, että rangaistusvaatimuksen antanut poliisipartio on ilmeisesti tulkinut väärin hälytyskeskuksesta kantelijan ajo-oikeudesta saamia tietoja. Kantelijalle ajo-oikeudetta ajamisesta annettu rangaistusvaatimus (sittemmin rangaistusmääräys) on ollut perusteeton.

Asiassa on luotettavasti selvitetty, että rangaistusvaatimuksessa mainitun ajo-oikeudetta ajamisen tekoajankohta on ollut 17.3.2005. Maininta vuodesta 2003 on ilmeinen huolimattomuudesta aiheutunut kirjoitusvirhe. Tällä virheellä ei ole käsillä olevassa asiassa varsinaisesti itsenäistä merkitystä, kun perusvirhe on se, että kantelijalle on annettu rangaistus voimassa olevasta ajo-oikeudesta huolimatta.

Ajo-oikeuden olemassaoloa koskevaa virhettä selittää pitkälti se, että rangaistusvaatimuksen antamistilanteessa kantelijalla ei ole ollut mukanaan eikä hallussaan lyhytaikaista ajokorttia. Kantelijalle oli myönnetty 2.5.2003 ajokorttilupa uutta lyhytaikaista ajokorttia varten ja samalla luovutettu väliaikainen ajokortti, jonka viimeinen voimassaolopäivä oli 2.8.2003. Kantelijalle 2.5.2003 myönnetty ajo-oikeus oli voimassa kaksi vuotta eli 2.5.2005 saakka. Kuitenkin selvityksen mukaan kantelija oli noutanut lyhytaikaisen ajokortin Nurmeksen kihlakunnan poliisilaitokselta vasta 21.3.2005 eli neljä päivää tässä käsiteltyjen tapahtumien jälkeen.

Valvontatehtävän yhteydessä annettavan rangaistusvaatimuksen yhteydessä toimitetaan yleensä esitutkintalain 44 §:n mukainen suppea esitutkinta (RML 5 §). Siinä selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määräämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä (ks. Helminen – Lehtola – Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2005 s. 30–33).

Epäiltyä ajo-oikeudetta ajamista koskevassa asiassa keskeinen selvittävä seikka on itsestään selvästi kyseisen oikeuden voimassaolo. Selvityksensä mukaan ylikonstaapeli C tiedusteli asiaa Pohjois-Karjalan hätäkeskuksesta virve-radion kautta. Hätäkeskus välitti poliisille ajoneuvohallintokeskuksen liikennetietojärjestelmästä saadut tiedot. Saamansa tiedon mukaan kantelijan väliaikaisen ajokortin voimassaolopäivä päättyi 2.8.2003, mistä C:lle muodostui käsitys, että myös ajo-oikeus oli loppunut mainittuna päivänä.

Ajokortin voimassaoloaika ei ole sama asia kuin ajo-oikeuden voimassaoloaika. Tieliikennelain (267/1981) 64 §:n 2 momentin mukaan ajo-oikeus alkaa, kun ajokortti luovutetaan tai, jos ajo-oikeuden saamisen edellytyksenä on kuljettajantutkinnon suorittaminen eikä vastaavaa ajokorttia ole luovutettu, kun todistus tutkinnon suorittamisesta hyväksytysti luovutetaan. Mitä tässä laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä säädetään ajokortista ajo-oikeuden osoittavana asiakirjana, sen mukana pitämisestä, luovuttamisesta sekä viranomaisen haltuun ottamisesta ja viranomaiselle luovuttamisesta ajokieltoon määrättäessä ja ajokorttia luovutettaessa, koskee myös tutkintotodistusta.

Tieliikennelain 70 §:n 1 momentin mukaan poliisi myöntää luvan ajokortin saamiseen (*ajokorttilupa*) hakijalle, joka täyttää asetuksella säädettyt terveysvaatimukset ja jota ei alkoholin tai muun huumaavan aineen jatkuvan väärinkäytön vuoksi ole katsottava kuljettajana liikenteelle vaaralliseksi.

Tieliikennelain 72 §:n 2 momentin mukaan auton ajo-oikeus saadaan ensin vain kahdeksi vuodeksi, jos sen saajalla ei aikaisemmin ole ollut vähintään kuuden kuukauden ajan Suomessa saatua muuta kuin tässä momentissa tarkoitettua tai tässä momentissa tarkoitettua ajo-oikeuden voimassa ollessa alkanutta auton ajo-oikeutta taikka vastaavan ajan ulkomailla annettua ajokorttia, joka on oikeuttanut hänet kuljettamaan autoa Suomessa.

Tieliikennelain 72 §:n 5 momentin mukaan jos ajo-oikeuden voimassaolon jatkamiseksi haetaan ajokorttilupaa tai, jollei uutta ajokorttilupaa vaadita, esitetään säädettyt selvitykset ennen ajo-oikeuden päättymistä, ajo-oikeus jatkuu Suomessa, jollei estettä siihen ole, 64 §:n 2 momentista poiketen siihen saakka, kun uutta ajo-oikeutta vastaava ajokortti luovutetaan, kuitenkin enintään asetuksella säädettyä ajan edellisen ajo-oikeuden voimassaolon päättymisestä.

Ajokorttiasetuksen (845/1990) 11b §:n 1 momentin mukaan ajokortti on voimassa määräajan, joka päättyy ajo-oikeuden päättyessä tai, jos ajo-oikeuden haltijalla on useampia eri aikaan päättyviä ajo-oikeuksia, samaan aikaan ensiksi päättyvän ajo-oikeuden kanssa. Väliaikaisen ajokortin voimassaoloajasta säädetään 14 §:ssä.

Ajokorttiasetuksen 14 §:n 1 momentin mukaan poliisi voi erityisistä syistä luovuttaa sille, joka täyttää tieliikennelain 71 §:ssä säädettyt ajokortin saamisen edellytykset, enintään kolme kuukautta voimassa olevan väliaikaisen ajokortin.

Selvityksensä mukaan vanhempi konstaapeli A kirjoitti rangaistusvaatimusilmoituksen ja antoi sen kantelijalle tiedoksi. A kertoi, että tekopäivää yksilöivä vuosi on inhimillisen erehdyksen vuoksi kirjattu väärin.

Selvityksen mukaan tiedot hätäkeskuksesta on siis hankkinut ylikonstaapeli C ja rangaistusvaatimuksen on kirjoittanut vanhempi konstaapeli A. Selvitys ei vastaa yksiselitteisesti siihen, onko hätäkeskustiedoista ajo-oikeudesta tehty tulkinta poliisimiesten yhteinen, vai onko tulkinta esimerkiksi yksin ylikonstaapeli C:n tekemä. Hätäkeskuksesta ei ole enää tässä vaiheessa saatavissa yksityiskohtaisia tietoja siitä, millaisia tietoja virve-yhteyden kautta on välitetty. Joka tapauksessa selvityksen valossa näyttäisi siltä, että rangaistusvaatimusta annettaessa huomiota on kiinnitetty lähinnä 2.5.2003 myönnetyn väliaikaisen ajokortin voimassaoloaikaan (2.8.2003 saakka) eikä ole mielletty, että kyseisen ajo-oikeutta osoittavan asiakirjan voimassaoloaika ei ole sama asia kuin itse ajo-oikeuden voimassaolo.

Asiasta saadun selvityksen mukaan ylikonstaapeli C ja vanhempi konstaapeli A ovat menettelleet ajo-oikeuden tarkistamisessa sinänsä normaalikäytännön mukaisesti. Virhe asiassa on tapahtunut siinä, että hätäkeskuksesta saatuja ajo-oikeutta koskevia tietoja on syystä tai toisesta tulkittu jollain lailla väärin. Selvityksissään poliisimiehet ovat kertoneet, että partioautossa ei ollut tuolloin käytettävissä POKE-järjestelmää, joka olisi mahdollistanut selkeämmän kokonaiskuvan saamisen asiassa. Virheen syntymiseen on ilmeisesti vaikuttanut myös kantelijan oma menettely sikäli, että hän on ilmoittanut, ettei rangaistusvaatimusta kiistetä. Sitäkään mahdollisuutta ei voida sulkea pois, että poliisimiehet olisivat saaneet jossain suhteessa virheellisiä tietoja hätäkeskuksesta.

Näistä syistä tyydyn saattamaan tämän päätöksen ylikonstaapeli C:n ja vanhemman konstaapelin A:n tietoon.

3.4.2

Kihlakunnansyyttäjä B:n menettely

Vastustamatta olevien rangaistusvaatimusten käsittelyprosessi virallisen syyttäjän taholla on kirjallista ja luonteeltaan summaarista. Kirjallinen rangaistusmääräysmenettely ei itsessään täytä kaikkia oikeudenmukaiselta oikeudenkäynniltä edellytetyjä vaatimuksia. Kuitenkin rikoksesta epäillyllä (ja asianomistajalla) on aina oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Muun muassa nopeuteen ja halpuuteen tähtäävän rangaistusmääräysmenettelyn yksi keskeisiä peruslinjauksia onkin, että rangaistusvaatimuksen mielestään perusteettomasti saaneen tulee omatoimisesti vastustaa sitä virallisen syyttäjän kansliaan tehtävällä ilmoituksella. Menettelyyn liittyvät ohjeet on painettu sakotettavalle annettavaan rangaistusvaatimusilmoitukseen.

Jos rangaistusvaatimuksen saanut ei kiistä saamaansa rangaistusta, ei myöhemmissä menettelyvaiheissa enää seikkaperäisesti tutkita rangaistuksen aiheuttanut tekoa tai määrättyä rangaistusta tai sen oikeellisuutta. Esimerkiksi missään vaiheessa ei enää erikseen tarkisteta, onko ajo-oikeudetta ajamisesta rangaistusvaatimuksen saaneella ollut tekoajkaan voimassa olevaa ajo-oikeutta. Tämä tarkistus tehdään rangaistusvaatimusta annettaessa "paikan päällä".

Virallisen syyttäjän velvollisuudet rangaistusvaatimuksen tarkistamiseksi ilmenevät RML 10–12 §:stä. Syyttäjän kannalta rangaistusvaatimusta on luonnehdittu syyttäjälle tehdyksi ratkaisuehdotukseksi (ks. Rautio, Jaakko teoksessa *Prosessioikeus*, 2007 s. 1164).

Rangaistusmääräysmenettelylaissa säädetyt perusteet sille, että syyttäjä ei anna rangaistusmääräystä, ovat pitkälti muodollisia ja teknisiä. Tällaisia tarkistettavia seikkoja ovat esimerkiksi se, onko vaatimusta vastustettu, onko syyteoikeus voimassa ja onko tiedoksiannosta kulunut yli vuosi. RML 11 §:n 1 momentin 5 kohta on perusteista ainoa, joka viittaa asian materiaaliseen tutkintaan ("ilmenee seikkoja, joiden perusteella rangaistusta ei tulisi määrätä"). Syyttäjän käytettävissä on yleensä ainoastaan rangaistusvaatimuksesta ilmenevä informaatio, eikä syyttäjä hanki lisäselvitystä, ellei rangaistusvaatimuksen oikeellisuutta ole aihetta jollain perusteella epäillä.

Käsillä olevassa asiassa poliisimiesten paikan päällä tekemä ajo-oikeustiedustelu on siis epäonnistunut ja tämä virhe on sittemmin "kulkeutunut" läpi koko rangaistusmääräys- ja muuntorangaistusprosessin. Menettelyn luonteeseen kuuluu, että tämäntyyppistä virhettä ei ole tarkoitettukaan enää jälkikäteen aktiivisesti kontrolloitavan viranomaisten toimesta. Tässä suhteessa minulla ei ole perusteita epäillä, että rangaistusmääräysmenettelyn myöhemmissä vaiheissa olisi menetelty virheellisesti.

Rangaistusvaatimusilmoituksessa teon ajankohtaan liittyvä kirjoitusvirhe on itse asiassa ainoa tekijä, johon olisi ylipäättään ollut mahdollista kiinnittää huomiota rangaistusmääräystä vahvistettaessa ja sen jälkeisissä perintä- ja muuntorangaistusmenettelyissä. Tieto teon ajankohdasta on keskeinen, koska se muun muassa määrää sen, milloin rangaistusvaatimuksessa mainitun teon syyteoikeus päättyy.

Käsillä olevassa tapauksessa voidaan syyteoikeuden osalta todeta, että jos väitetyn ajo-oikeudetta ajamisen tekoajankohta olisi ollut 17.3.2003, kuten rangaistusvaatimuslomakkeeseen oli (virheellisesti) merkitty, ei asiassa olisi enää ollut syyteoikeutta 17.3.2005, jolloin rangaistusvaatimus annettiin kantelijalle tiedoksi. Nämä tiedot (tekoajankohta 17.3.2003 ja tiedoksiantopäiväys 17.3.2005) ilmenivät viralliselle syyttäjälle toimitetusta rangaistusvaatimusilmoituksesta. Seikkaan olisi käsitykseni mu-

kaan tullut kiinnittää huomiota rangaistusmääräystä annettaessa RML 11 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella.

Ajo-oikeudetta ajamisesta säädetty rangaistus on rikoslain 23 luvun 10 §:n mukaan sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tällaisen rikoksen syyteoikeus vanhentuu rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan kahdessa vuodessa. Tämä kahden vuoden aika lasketaan siten, että 17.3.2003 tapahtuneen teon syyteoikeus päättyy 16.3.2005 (eikä 17.3.2005). Viimeksi mainittu johtopäätös perustuu 1.10.2006 voimaan tulleeseen rikoslain 8 luvun 17 §:ään (297/2003), jonka mukaan vanhentumisaika päättyy sen alkamispäivää järjestysnumeroltaan vastaavaa päivää edeltävän vuorokauden päättyessä. LaVM 1/2001 vp s. 2 ja 6 tätä tulkintaa pidettiin vakiintuneena jo ennen mainitun uuden säännöksen voimaantuloa.

Kihlakunnansyyttäjä B:n menettelyn, kun hän on antanut rangaistusmääräyksen siitä huolimatta, että asiakirjojen valossa ajo-oikeudetta ajamista koskevan rangaistusvaatimuksen esittäminen ei näyttäisi olleen mahdollista syyteoikeuden vanhentumisen johdosta, voidaan todeta olleen jossain määrin huolimaton. Menettelyn moitittavuutta vähentää tosin se, että asiaa koskeva täsmällinen rikoslain 8 luvun 17 §:n säännös tuli voimaan vasta käsillä olevan asian jälkeen. Lakivaliokunnan mietinnössä todettiin tavoin tulkinta on kuitenkin ollut tosiasiasa vakiintunut jo aikaisemmin.

Kyseinen tekoajankohtaa koskeva tekijä – sinänsä sattumalta aiheutunut kirjoitusvirhe rangaistusvaatimuslomakkeessa – ei suoraan liity tämän asian ydinkysymykseen eli ajo-oikeuden voimassaoloon. Vaikka virhe tekoajassa olisi havaittu ja korjattu, asiassa ei välttämättä olisi päädytty asiallisesti virheettömään lopputulokseen eli rangaistusmääräyksen antamatta jättämiseen materiaalisella perusteella siksi, että kantelijalla oli ajo-oikeus. Kuten todettu, viimeksi mainitulta osin kihlakunnansyyttäjä B ei käsitykseni mukaan ole menettänyt virheellisesti.

Näistä syistä asia ei syyttäjänkään osalta edellytä puoleltani muuta kuin että saatan tämän päätöksen B:n tietoon.

3.4.3

Kihlakunnansyyttäjä D:n menettely

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 25 §:n 2 momentin mukaan haasteessa maksuvelvollinen kutsutaan saapumaan tuomioistuimeen vastaamaan virallisen syyttäjän vaatimukseen muuntorangaistuksen määräämisestä ja ilmoitetaan käsittelyajankohta ja -paikka. Haastetulle on haastamisen yhteydessä ilmoitettava, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta ja että hän voi toimittaa kirjallisen vastineensa tuomioistuimelle ennen asian käsittelyä. Säännöksen 3 momentin mukaan haastamisesta on maksuvelvolliselle annettava vahvistetun kaavan mukaiselle lomakkeelle laadittu haastetodistus, joka sisältää myös tiedot maksamatta olevista sakoista.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §:n 3 momentin mukaan maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuulluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan.

Asiassa muuntorangaistusvaatimuksen (M 113/06) käräjäoikeudelle 30.11.2006 esittäneen kihlakunnansyyttäjä D:n menettelyn arvioinnin lähtökohtana on se, että tuossa vaiheessa kyse on ollut lainvoimaisen päätöksen täytäntöönpanemiseksi esitettävästä vaatimuksesta. Muuntorangaistusvaatimus on tehty Oikeusrekisterikeskuksen sakkorekisteristä saadun tulosten tietojen varassa. Tässä käsittelyvaiheessa muuntorangaistusvaatimuksen esittävällä kihlakunnansyyttäjällä ei ole käsitykseni mukaan enää mahdollisuutta eikä tarvetta tarkistaa lainvoimaista ratkaisua edeltänyttä syyteoikeuden mahdollista vanhentumista. Asia ei anna aiheutta toimenpiteilleni tältä osin.

3.4.4

Oikeusrekisterikeskuksen menettely

Oikeusrekisterikeskuksesta annetun lain (1287/1995) 1 §:n 2 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskuksen tehtävänä on huolehtia niistä sakkoihin, menettämisseuraamuksiin, maksuihin ja saamisiin liittyvistä täytäntöönpanotehtävistä sekä oikeusrekisterien ylläpitotehtävistä, jotka säädetään sen tehtäviksi muussa laissa tai asetuksessa taikka määrätään sen nojalla annetussa päätöksessä.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 32 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on ilmoitettava muuntorangaistuksen määräämistä koskevasta ratkaisustaan Oikeusrekisterikeskukselle siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Sakon täytäntöönpanosta annetun valtioneuvoston asetuksen (789/2002) 16 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden on muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian ratkaistuaan lähetettävä vahvistetun kaavan mukainen ilmoitus 3 §:n 1 momentissa säädetyn ajan kuluessa Oikeusrekisterikeskukselle.

Oikeusrekisterikeskus ei suorita teon tunnusmerkistön toteutumiseen liittyvää harkintaa. Käsitkseni mukaan onkin selvää, että (esimerkiksi) ajo-oikeuden olemassaoloa ei ryhdytä enää tarkistamaan rangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa. Tältä osin Oikeusrekisterikeskuksen menettelyssä ei ole tapahtunut virhettä.

Valtakunnansyyttäjä on antanut 15.4.1998 lukien voimaan tulleen ohjeen rangaistusmääräysjennosten lähettämisestä (dnro 20/43/98). Ohje on annettu sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 67a §:ään perustuen (säännöksen on sittemmin korvannut sakon täytäntöönpanosta annetun valtioneuvoston asetuksen 28 §). Toistaiseksi voimassa olevan ohjeen mukaan Oikeusrekisterikeskuksen tulee lähettää virheelliseksi katsotut rangaistusmääräykset asian ratkaiselle syyttäjälle ja tiedoksi valtakunnansyyttäjänvirastoon. Ohjeessa on luokiteltu tietyt virhetyypit, joihin tulee kiinnittää huomiota. Yksi tällainen virhetyyppi (2.4) on se, että tiedoksianto on tapahtunut yli kaksi vuotta tekopäivästä.

Totean, että samoin kuin rangaistusmääräyksen antaneen kihlakunnansyyttäjän, myös Oikeusrekisterikeskuksen olisi tullut kiinnittää huomiota siihen, että käsillä olevassa asiassa tiedoksianto 17.3.2005 oli tapahtunut yli kaksi vuotta (asiakirjoihin virheellisesti merkitystä) tekopäivästä 17.3.2003. Edellä mainitun ohjeen mukaan Oikeusrekisterikeskuksen olisi käsitykseni mukaan tullut saattaa seikka rangaistusmääräyksen antaneen kihlakunnansyyttäjän tietoon, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa yksittäisen rangaistusmääräyksen peruuttaminen tai poistaminen. Saatan tämän käsitykseni Oikeusrekisterikeskuksen tietoon.

Totean, että valtakunnansyyttäjänvirastosta saamani tiedon mukaan Oikeusrekisterikeskuksen edellä mainittuun ohjeeseen perustuvat tehtävät ovat lakanneet, kun rangaistusmääräyspäätöksiä on ryhdytty lähettämään Oikeusrekisterikeskukseen viikoittain konekielisesti, eikä lähetettäviin tietoihin enää sisälly nykyisin paperimuotoisten asiakirjojen kuten rangaistusvaatimusilmoituksen sisältämiä tietoja.

4

VIRHEEN OIKAISEMINEN

Tulen tekemään korkeimmalle oikeudelle purkuesityksen (dnro 992/2/08) käsillä olevassa asiassa rangaistusmääräyksestä ja käräjäoikeuden muuntorangaistus päätöksestä.

TOIMENPITEET

Saatan tämän päätöksen ylikonstaapeli C:n, vanhemman konstaapelin A:n ja silloisen kihlakunnan-syyttäjä B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.4.4 esittämäni käsityksen Oikeusrekisterikeskuksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän Oikeusrekisterikeskukselle jäljennöksen tästä päätöksestäni.